

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ש"פ אחרי-קדושים, י"ג אייר, ה'תשל"ב

חלק ב – יו"ל לש"פ אמור, י"ז אייר, ה'תשע"ז

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושבע לבריאה

לזכות

התאומים מנחם מענדל ואסתר שיינדל שיחיו

בקשר עם יום הולדת שלהם ט"ו אייר

ולזכות אחיהם ואחיותיהם

חנה, דבורה, רבקה

שלום דובער, שטערנא שרה ושיינא

שיחיו לאריכות ימים ושנים טובות ובריאות

נדפס על ידי ולזכות הוריהם

הרה"ת ר' יצחק שמואל לייב וזוגתו מרת נורית תחי' שיחיו ליונזון

ולזכות זקניהם

הרה"ת ר' יוסף מאיר וזוגתו מרת חי' לאה שיחיו ליונזון

ר' מרדכי מעשיל וזוגתו מרת שושנה שיחיו סגל

הוספה

בי"ה, כו' ניסן תשי"ט
ברוקלין

הווי"ח איי"א נוי"נ וכו' מוה' יוסף נחמן שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ב ניסן אסרו חג הפסח, בו שואל בהנוגע לתספורת בנו יהודא ליב שליט"א שתהי' בלי"ג בעומר הבע"ל ושואל באיזה מקום לעשות זה.

ולפלא הספק בזה, כיון שמנהג עתיק באה"ק ת"ו לעשות האמור במירון על הציון הקי' של הרשב"י, ואם בהנוגע לכאוי"א הדברים אמורים, עאכו"כ לחסידי חב"ד, שהם המתעסקים ומשתדלים בהפצת המעיונות חוצה, וק"ל.

אלא שמובן שטוב הוא שיעשה מה לזכר הני"ל בכפר חב"ד מקום מגורו ובפרט שהוא מיסודו ובהנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל אשר שם צוה ה' את הברכה, ויעשה זה לאחר התספורת במירון אם בסמיכות ממש או אפשר גם איזה ימים לאחר זה,

ויהי רצון אשר הוא וזוגתו תחי' יגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

לפלא שאין מזכיר דבר מפעולותיו במשך ימי זמן חירותו דאזלין מנייהו, ויהי רצון שלא יהי' אלא חסרון בכתובה ולא בהפועל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

מוה' יוסף נחמן: פרמן, כחב"ד. אגרת נוספת אליו — אג"ק ח"ז אגרת א'תתקלט. שמנהג עתיק באה"ק ת"ו לעשות האמור במירון כו': ראה פע"ח שער ספה"ע פ"ז (הובא בשע"ת או"ח סתקל"א סק"ז). ועוד. וראה גם ר"ד בעת גזיזת השערות — ל"ג בעומר תשט"ו (תו"מ התועדויות ח"ד — תשט"ו ח"ב — ע' 67). אג"ק ח"ט אגרת ב'תרעא (בשולי האגרת). ח"א אגרת ג'תלח. חכ"ב אגרת ח'תקו. ובכ"מ. שם צוה ה' את הברכה: תהלים קלג, ג.

פתח דבר

לקראת ש"פ אמור, י"ז אייר הבעל"ט — הננו מוציאים לאור חלק שני מהתועדות ש"פ אחרי-קדושים, י"ג אייר ה'תשל"א, הנחה בלתי מוגה (חלק ראשון י"ל לש"פ אחרי-קדושים).

*

בתור הוספה — מכתב (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכנינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

י"ג אייר, ה'תשע"ז,
ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2017 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5777 • 2017

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237
(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס
על ידי חיים שאול בן חנה
בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"
(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחי

כב. וכאן רואים דבר נפלא:

למרות שעברו כ"ו דורות ללא החידוש דמ"ת, ולא עוד אלא שבמשך דורות אלו סילקו את השכינה מלמטה למעלה עד לרקיע השביעי (כמבואר במדרש¹³⁸) — הנה מבלי הבט על זה, פעל מ"ת שינוי גדול בעולם.

וענין זה קשור גם עם ההוראה שלמדים מפסח שני — כידוע הפתגם¹³⁹: פסח שני ענינו — שאף פעם לא אבוד, ויכולים תמיד לתקן, והיינו, שאפילו מי שבפסח ראשון בחודש ניסן הי' טמא, או שהי' בדרך רחוקה, ואפילו באופן ד"לכס", שהדבר הי' לרצונו, הנה על זה בא פסח שני בחודש השני — חידוש השני — ומלמד שהדבר אינו אבוד, אלא אפשר לתקן.

ומזה מובן גם לענין מ"ת, שלמרות מה שהי' במשך כ"ו דורות שלפני מ"ת, היתה אפשרות לתקן את העבר ולחדש דבר וענין חדש.

כג. ומכאן גם הוראה בעבודתנו:

יש טוענים שאין הכרח להתעסק עם אנשים שנמצאים במעמד ומצב בלתי-רצוי כדי לתקנם כו', ובפרט — טוענים הם — שמדובר אודות מספר מצומצם של יהודים ("אָ פּאָר אידן").

ועל זה באה ההוראה מפסח שני — שלמרות שרק אנשים ספורים היו טמאים כו', דאגו להם כדי לתקנם כו'.

ובפרט שלאמיתו של דבר, הנה אפילו כשאחד מישראל נמצא במעמד ומצב בלתי-רצוי, הרי זה נוגע לכללות עם ישראל, להיותם קומה אחת שלימה¹⁴⁰, ומי שדואג רק לעצמו ולא להזולת, הרי זה דומה למי שחולה ברגל א', וכדי להפטר מהרופא, מראה לו את הרגל הבריאה... (כפי שהיו אומרים פעם ב"חדר"), שכן, אע"פ שאז יהי' הרופא מרוצה, וגם הוא יהי' מרוצה... תשאר הרגל חולה, וחייבים לרפאותה¹⁴⁰.

[בסיום ההתוועדות צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "כי אלקים יושיע ציון"].

יב. לפני הביאור בפירוש רש"י בפרשת השבוע, כרגיל, יש להזכיר אודות ה"יאָרצייט" שבוים זה:

כללות הענין ד"יאָרצייט" קשור עם המדובר לעיל בנוגע לענין ההילוך כו' — שהרי בכל שנה ושנה נעשית עליית הנשמה לדרגא נעלית יותר, ועד לעילוי שבאין-ערוך, שזוהי מעלת העלי' ב"יאָרצייט" לגבי העליות שיש בכל יום, שעז"נ "וקדושים בכל יום יהללוך סלה"⁶².

והענין בזה²⁸ — שאע"פ שהנשמה למעלה היא בבחי' עמידה, הרי זה רק קודם ירידתה למטה, אבל לאחר ירידתה למטה ששם נעשית בבחי' מהלך, אזי גם בעלייתה למעלה לאחר ק"כ שנה הרי היא בבחי' מהלך, שעולה תמיד בעילוי אחר עילוי עד א"ס.

ובפרט ע"י עניני העבודה למטה שנעשים ביום ה"יאָרצייט לעילוי נשמתו כו',

— ע"י אמירת לחיים, כנהוג אצל חסידי פולין לערוך "תיקון", ובעיקר ע"י לימוד התורה ונתינת צדקה, כנהוג בחב"ד⁶³ —

והרי ענינים אלו נעשים לא רק בסמיכות זמן להפטירה, שאז צריכים לפעול בנוגע לכפרה כו', אלא גם לאחר כו"כ שנים שבהם היו ריבוי עליות (לאחרי שכבר נפעלה שלימות הכפרה כו'),

כי, עניני העבודה שנעשים למטה — ששם הוא מקום ההילוך — פועלים גם אצל הנשמה למעלה [במכ"ש ממה שמצינו בענין "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה"⁶⁴, שע"י העבודה למטה פועלים ענין ההילוך גם במלאכים⁶⁵, ועאכו"כ בנוגע לנשמות] שלזכותה נעשים ענינים אלו [וע"ד מארז"ל⁶⁶ שע"י "שאומרים דבר שמועה מפיו כו' שפתותיו דובכות כו'"], ולכן ניתוסף ע"י בהילוך של בעל ה"יאָרצייט באופן שבאין ערוך.

וכיון שכל הענינים הם באופן של משפיע ומקבל, ועד ש"יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני, העני עושה עם בעה"ב⁶⁷ — הנה בגלל שהעלי' אצל הנשמה למעלה נעשית ע"י העבודה למטה⁶⁸, פועלת גם הנשמה שלמעלה על אלו שנמצאים למטה, שנעשית עבורם "מליץ יושר", ובפרט שגדלה מעלתה מצד גזע מחצבתה וזכות אבות ואבי אבות כו'.

(61) של הווי"ח וכו' ישראל ארי' ליב, אחיו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

(62) נוסח תפלת העמידה. וראה לקו"ת בהר מא, ב. בהעלותך לג, ד. ובכ"מ.

(63) ראה גם תו"מ חנ"ה ס"ע 211 ואילך.

(64) זכר' ג, ז.

(65) ראה סה"מ תר"ס ע' קט.

(66) יבמות צו, רע"א. וש"נ.

(67) ויק"ר פל"ד, ח.

(68) אף שלאמיתו של דבר — העבודה שלמטה היא רק כדי שאצלנו לא יהי' זה בבחי' "נהמא דכיסופא" (ראה גם לקו"ד ח"א מ, סע"א ואילך).

יום" יד אייר, פסח שני).

(138) שהש"ר רפ"ה.

(139) סה"ש תש"א ע' 115 (נעתק ב"היום

140) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

ובכל זה יש עילוי מיוחד בפעולות שנעשים ע"י לימוד התורה — מצד גודל מעלת התורה שעלי נאמר⁶⁹ "הלא כה דברי כאש", וכאמור לעיל (ס"ה) בנוגע לרשב"י שפעל ירידת גשמים למטה ע"י אמירת תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד", וכמבואר בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו⁷⁰, ש"שבת אחים גם יחד" ש"הוא חיבור זו"ן", "הוא הוא ירידת הגשמים מן השמים דז"א על הארץ דמלכות".

* * *

יג. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁷¹ "אני ה' אלקיכם", "אני הוא שאמרתי בסיני אנכי ה' אלקיך, וקבלתם עליכם מלכותי, מעתה קבלו גזרותי. רבי אומר גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא, לפיכך בא עליהם בגזירה אני ה' אלקיכם, דעו מי גזר עליכם, דיין להפרע ונאמן לשלם שכר",

— שכיון שכאן נאמר "אני ה' אלקיכם" (לא בסיומו של ציווי, אלא) בתחלת הדיבור, בהכרח לומר שזהו (לא לשם אזהרה או הדגשה בנוגע לשלם שכר או ליפרע, אלא) ציווי בפני עצמו (כמו "אנכי ה' אלקיך"⁷² שנאמר בסיני שתוכנו "קבלו מלכותי", ובהמשך לזה: "מענתה) קבלו גזרותי", כמו הגזירה דאיסור עריות (היפך הסברא ששידוך הכי טוב לאיש מיוחס הוא דוקא ממשפחתו והקרוב אליו יותר).

אבל אין זה מחוור לגמרי, כי בפשטות מתאים יותר לצוות על הגזירות יחד עם כל המצוות, ולא לחלקם לב' ציוויים ובזמנים שונים. ולכן מוסיף רש"י פירוש שני, ש"אני ה' אלקיכם" הוא הקדמה להדגשת חומר הציווי על עריות — דכיון ש"גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק [שהו"ע של פירוד מהקב"ה⁷³] בעריות⁷⁴ [ובפרט ש"הבן מן הנכרית אינו

(69) ירמי' כג, כט. וראה ברכות כב, א.

(70) לקוטי לוי"צ לזח"ג ס"ע חצר.

(71) פרשתנו (אחרי) יח, ב.

(72) יתרו כ, ב.

(73) היפך הענין ד"אתם הרבקים בה'

אלקיכם" (ואתחנן ד, ד).

(74) שהרי עי"ז באים לידי עבודה זרה (היפך "אנכי ה' אלקיך") — כמובא בפרש"י (בלק כה, ב) בנוגע לבעל פעור: "כשתקף יצרו עליו ואומר לה השמע לי, והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה". ולהעיר גם מדברי הגמרא (סנהדרין סג,

סע"ב) "וידעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש, ולא עבדו כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא" — שמוזה מוכח שע"פ פשוטו של מקרא המשתחוה (בפישוט ידים ורגלים) לעי"ז* חושב שיש בה ממש, משא"כ

(* היפך ענין ההשתחוואה בפישוט ידים ורגלים בקדושה, שמורה שעבודתו להקב"ה היא לא מצד שכלו ומדותיו, אלא רק מצד ציווי הקב"ה, ואדרבה: הוא מבטל את שכלו ומדותיו באופן שראש והלב הם בשוה עם הרגל (ראה אוה"ת תרומה ע' איתכו).

לעליונים, ובמ"ת נתבטלה הגזירה, ובאופן ד"אני המתחיל, שנאמר¹³² וירד ה' על הר סיני".

ובזה יובן התוכן הפנימי ד"אם אין תורה אין דרך ארץ" — שלאחרי שבטלה הגזירה, אזי כל המציאות של דרך ארץ בנוגע להנהגת העולם תלוי בתורה¹³³.

כא. ובהמשך לזה יש לבאר גם התוכן הפנימי ד"אם אין קמח אין תורה":

קמח — הוא ממוצע בין החטים ללחם, שהרי החטים עצמם הם קשים ואינם ראויים לאכילה, וצריך תחילה לטחון אותם ולעשות מהם קמח, ורק אז יכולים לעשות לחם למאכל. וג' ענינים אלו ישנם גם בתורה:

התורה מצד עצמה היא למעלה משכל האדם — בדוגמת החטים שאינם ראויים למאכל אדם. ואח"כ יורדת התורה לבחי' קמח — שזהו"ע השקו"ט בבירור הסברות שבתורה, שהיא בדוגמת טחינת החטים. ולאח"ז נעשה ענין הלחם — שזהו"ע הלכות התורה.

ובכן: ענין ה"לחם" שבתורה אינו שייך לכל אחד, שהרי לא כל אחד הוא ברי-הכי לברר הסברות שבתורה ולהגיע למסקנת ההלכה באופן שיהי' מכוון לאמיתתה של תורה, כיון שבשביל זה צריך להיות "מתון (שוהה ומעיין יפה יפה) ומסיק" (אליבא דהלכתא)¹³⁴; מה ששייך לכל אחד מישראל הוא ענין ה"קמח" שבתורה — לימוד הסברות שבתורה (לא בשביל לפסוק הלכה), החל מתינוק שמתחיל לדבר שאביו מלמדו "תורה צוה לנו משה גו"¹³⁵, ואח"כ נעשה "בן חמש שנים למקרא" ו"בן עשר שנים למשנה" וכו'¹³⁶, ועד שאפילו עם הארץ שלא ידע מאי קאמר יש לו שייכות לבחי' הקמח שבתורה, שלכן מברך ברכת התורה על תושב"כ¹³⁷.

ועפ"ז יש לפרש "אם אין קמח אין תורה" — שבהמשך לכללות ההוראה במשנתנו שההתחלה צריכה להיות בענין התורה ("אם אין תורה אין דרך ארץ"), מוסיפה המשנה שההתחלה צריכה להיות בענין הקמח שבתורה ("אם אין קמח אין תורה"), שזהו מה ששייך לכל אחד מישראל.

(136) אבות ספ"ה.

(137) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ב.

וש"נ.

(132) יתרו יט, כ.

(133) חסר המשך הביאור (המו"ל).

(134) הוריות בסופה (ובפרש"י).

(135) ברכה לג, ד. וראה סוכה מב, א.

הגון ובעל כשרון, ולכן יכולים להתעסק עמו בעניני משא ומתן, אבל הוא לא שייך לקדושת ישראל, ובכל הקשור לעניני יהדות — גוי ויהודי הם שני דברים נפרדים שאין קשר ביניהם, וכפי שמבאר רבינו הזקן בתניא¹²⁷ שיהודי יש לו נפש אלקית, ואילו לגוי יש רק נפש בהמית, ולכן, שכשמזכירים יהודי וגוי צריך לומר "להבדיל" ביניהם.

ואין זה חידוש שנתחדש עתה בשנת תשל"א, אלא כמ"ש בסידור השוה לכל נפש (גם בסידורים שבאה"ק...): "המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים", וכיון ששם הבדלה חד הוא¹²⁸, הרי ההבדלה בין ישראל לעמים היא כמו ההבדלה שבין אור לחושך, כך, שאין זה דבר שניתן להעמיד להצבעה, ולשנות זאת!

וגם אם יבטיחו לפלוני כסף או כבוד וכו' — לא יעזור שום דבר! רצונך לתת לו כסף או כבוד — תן לו, אבל עי"ז לא תשתנה האמת, שגוי הוא גוי ולא יהודי, ואי אפשר לשנות את המציאות (גם אם כותבים זאת ע"ג הנייר, כפתגם הידוע שהנייר סובל את הכל!...). — יכולים לגרום צרות, לעצמו, ליהודים נוספים, וכן לגוים, אבל בנוגע לפועל — "העולה על רוחכם הי' לא תהי' כי ביד חזקה גוי אמלוך עליכם"¹²⁹.

ויה"ר שכשם שעזרא בימיו פעל סוכ"ס על בני" שיפרשו מהנשים הנכריות, כך יהי' גם עתה, ויתוקן החוק מיד, ובחסד וברחמים ומתוך שלום.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "הנה מה טוב ומה נעים"].

* * *

כ. בנוגע לפרקי אבות:

ביאור המפרשים שקדימת דרך ארץ לתורה היא כמו כ"ו הדורות שקדמו למ"ת — אינו מחזור, מסיבה פשוטה, כיון שלימוד התורה הי' גם במשך כ"ו דורות אלו, שהרי "על ששה דברים נצטווה אדה"ר .. הוסיף לנח אבר מן החי .. נמצאו שבע מצוות"¹³⁰, וכדי לידע איך לקיים מצוות אלו ופרטי דיניהם, הוצרכו בודאי ללמוד תורה.

אלא שאעפ"כ ישנו החידוש שנתחדש במ"ת — כדאיתא במדרש¹³¹ שלפני מ"ת היתה גזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו

(127) ספ"א. רפ"ב.

(130) רמב"ם ה' מלכים רפ"ט.

(128)

(131) שמור"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

ועוד.

(129) יחזקאל כ, לביג.

בנו, שנאמר⁷⁵ כי יסיר את בנך מאחרי, מסיר אותו מלהיות אחרי ה"י⁷⁶ בימי עזרא⁷⁷, לפיכך בא אליהם בגזירה, אני ה' אלקיכם, דעו מי גזור עליכם, דיין להפרע ונאמן לשלם שכר⁷⁸.

ומזכיר "רבי אומר כו", כדי להסיר את התמיהה שהתורה תדבר בדבר שיבוא רק לאחרי שנים רבות, כי, רבי לשיטתי, שפירש הפסוק⁷⁹ "עת לה' לה' הפרו תורתך" שאמר דוד, שקאי על כתיבת המשנה (שהתירו לכותבה משום "עת לעשות לה' גוי"⁸⁰) לאחרי שנים רבות — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"י"ב ע' 83 ואילך.

* * *

יד. בשבתות אלו לומדים פרקי אבות, בתור הכנה למ"ת בחג השבועות — כמדובר בהתוועדות הקודמת⁸¹ שבמסכת אבות מדובר אודות מעלת התורה. ובזה גופא יש משניות שבהם נתבארה מעלת התורה בפרטיות יותר לגבי כללות הפרק והמסכת — כמו המשנה בפרק ג' (שלומדים ביום הש"ק זה)⁸²: "רבי אלעזר בן עזרי' אומר, אם אין תורה אין דרך ארץ, אם אין דרך ארץ אין תורה", ומסיים: "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח".

שבסופו של דבר לא תתמלא תאוותו, שלא יערב לו ("עס וועט אים ניט אַינגיין") כו'. אמנם, כשטוען שרצונו לחטוף ולהינות ממילוי תאוותו לפי שעה עכ"פ, כיון ש"נופת תיטופנה שפתי זרה" (משלי ה, ג) אע"פ שיודע ש"אחריה מרה כלענה" (שם, ד) — אומרים לו שהקב"ה הוא "דיין להפרע", כך, שיתחרט ויצטרך לפרוע מה שחטף ונהנה בעבר, ונמצא שלא הי' כדאי הדבר מלכתחילה. אך עפ"ז עדיין נשאלת השאלה: למה עשה ה' ככה — שתהי' לו תאוה כו', בה בשעה שבלאה"כ לא יוכל למלאותה?! ועל זה בא המענה שהקב"ה "נאמן לשלם שכר", ולכן מעמידו בסנין כו', כדי ליתן לו שכר, וככל שיגדל הנסיון (מצד גודל התאוה כו') — יגדל השכר יותר.

(79) תהלים קיט, קכו.

(80) גיטין ס, א. וש"נ.

(81)

(82) משנה יז.

עריות הו"ע שאין בו ממש, וא"כ, יש מקום לומר שמצד אנושיות** הרי זה גרוע יותר מאשר ע"ז.

(75) ואתחנן ז, ד.

(76) רמב"ם ה' איסור"ב פי"ב ה"ז.

(77) משא"כ הא ד"וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו", "על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם" (בהעלותך יא, יו"ד ובפרש"י) — שקאי על עריות אצל בני" עצמם (ולא ביחס לנכרים), שאין בזה הענין ד"מסיר .. מלהיות אחרי ה'".

(78) שזהו הסדר של אזהרה:

מתחילה צריכים להודיע שהגזור הוא הקב"ה, בוראו ואדונו, וכרצונו כן יקום, כך,

** אבל לא ע"פ דין, כיון שהאיסור דע"ז

הוא על המעשה כשלעצמו, ובלשון רבינו הזקן בתניא (ספי"ט): "אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לבד .. להשתחוות לעבודה זרה אף שאינו מאמין בה כלל בלבד".

וידועה השאלה במפרשים⁸³: כמה צריכה להיות התחלת העבודה — בתורה או בדרך ארץ? דלכאורה — ממה-נפשך: אם צריך להתחיל בתורה — הרי "אם אין דרך ארץ אין תורה", ואם צריך להתחיל בדרך ארץ — הרי "אם אין תורה אין דרך ארץ"? ועד"ז בנוגע לקמח ותורה, וכן בנוגע ליראה וחכמה, בינה ודעת שנזכרו בינתיים.

ויש לבאר זאת ע"פ הדיוק בלשון המשנה, שמתחילה "אם אין תורה אין כו", היינו, שלכל לראש צריך להיות ענין התורה, כי ללא התורה אין שום דבר, ודוקא התורה היא הנותנת קיום גם בדרך ארץ כו'. וכיון שהסברא הראשונה היא שצ"ל ענין התורה, יכולים לחשוב שמספיק ענין התורה בלבד. ועל זה ממשיכה המשנה שצריך להיות גם הענין של דרך ארץ, כיון ש"אם אין דרך ארץ אין תורה".

[ולהעיר, שפירוש זה הוא שלא כדברי המפרשים (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר בכת"שחוק: יהודי אוהב תמיד לומר "איפכא מסתברא...") שיש להתחיל בדרך ארץ, ש"עשרים וששה"⁸⁴ דורות קדמה .. את התורה" (כדאיתא בויק"ר⁸⁵).

ובהתאם לכך מפרשים גם במשנה זו, שכיון שרוב בני עוסקים בעיקר בעניני דרך ארץ, לכן, לכל לראש מבהירה המשנה: "אם אין תורה אין דרך ארץ", היינו, שצריך להיות גם ענין התורה, ועד ש"עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי"⁸⁶; ולאח"ז מבהירה המשנה בנוגע למיעוט בני שיעיקר עסקם בתורה: "אם אין דרך ארץ אין תורה", היינו, שצריך לעסוק גם בעניני דרך ארץ, וכמ"ש בפרק הקודם⁸⁷: "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון".

אבל, כאמור לעיל, משמעות הדברים בדיוק לשון המשנה שמתחילה "אם אין תורה כו" היא להיפך — שלכל לראש צריך להיות ענין התורה].

אך עפ"ז צריך ביאור בסיום דברי המשנה: "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח"⁸⁸ — דלכאורה, ע"פ האמור שלכל לראש צריך להיות ענין התורה, הוצרך להיות סדר הדברים "אם אין תורה אין קמח" (כמו "אם אין תורה אין דרך ארץ"), ואח"כ "אם אין קמח אין

להם וזאת שנית תעשו וגו'¹²¹. . אמרו לו, ולא אחד עשה ושאר רוח לו¹²², מי שברא את ישראל הוא ברא את האומות, אמר להם, ומה¹²² האחד מבקש זרע אלקים וכו'".

כלומר: כאשר הם טענו — בנוגע לדרישתו לשלח את הנשים הנכריות — שהקב"ה שברא יהודים ברא גם גוים, כך, שאין מקום ל"שוביניזם"... — השיב להם, שהסיבה לכך שצריך לשלח את הנשים הנכריות היא — לא בגלל שהגוים אינם הגונים וישרים כו', אלא בגלל שהקב"ה רוצה "זרע אלקים", ואילו ע"י לקיחת נשים נכריות גורמים שמיהודי נעשה גוי: במקום שיוולד יהודי — נולד גוי רח"ל!

והגע עצמך: לעשות מיהודי גוי — זהו דבר שאפילו התורה אינה יכולה לעשות, ויתירה מזה, כביכול גם הקב"ה בעצמו¹²³ אינו יכול לעשות זאת, וכמארז"ל¹²⁴ "להחליפם באומה אחרת אי אפשר"; רק יהודי, מצד ענין הבחירה, יש בכחו (ע"ז שנושא אשה נכרית רח"ל) לעשות מיהודי — גוי!

ומצד הענין ד"מדה כנגד מדה"¹²⁵ — הנה גם הוא בעצמו נעשה גוי, רח"ל, במדה שהדבר תלוי בו.

ולאח"ז באים כל הצרות כו' — לא רק ליהודי זה עצמו ולכל משפחתו, אלא גם לכל בני"י, כפי שממשיך בתו"כ: "וכן הוא אומר¹²⁶ ומבני יודיע בן אלישיב הכהן הגדול חתן לסנבלט החרני (צורר היהודים) ואבריחהו מעלי" (למען לא יהי רגיל בירושלים. . לראות את העיר ואת מוצאי' ואת מובאי'); וכאמור כמ"פ שזהו גם היפך טובתן של הנשים הנכריות עצמן.

אמנם, ע"ז שמלכתחילה "בא עליהם בגזירה, אני ה' אלקיכם, דעו מי גוזר עליכם וכו'" — ניתן הכח שישוּבו בתשובה ויבטלו את כל הענין.

יש. וזוהי גם הוראה ונתינת כח בנוגע לזמן הזה — שגם עכשיו חייבים להפרד מהנשים הנכריות!

אי אפשר לומר על גוי שהוא יהודי! — הגוי יכול להיות אדם

לחפש עצות שיחשב כשוגג ואז מהני הקרבן, ואילו שלימות הכפרה ע"י התשובה היא מצד הקב"ה (ראה לקו"ש ח"ג ע' 76 ואילך).

(124) רות רבה פתיחתא ג.
(125) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(126) נחמ"י יג, כח (ובפרש"י).

(121) מלאכי ב, יג.

(122) שם, טו.

(123) ולהעיר ממארז"ל (יל"ש תהלים רמו

תשב. וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו) "שאלו לתורה חוטא מה עונשו וכו' שאלו להקב"ה כו' אמר יעשה תשובה ויתכפר לו", היינו, שמצד התורה ישנם כמה הגבלות, וצריך

(86) רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ז.

(87) פ"ב מ"ב.

(88) ראה גם תויו"ט כאן.

(83) ראה תויו"ט ומד"ש כאן.

(84) הגימטריא דשם הוי' (ראה אוה"ת

פרשתנו (אחרי ע' תקסב).

(85) פ"ט, ג.

הגדול¹⁰³, כי אינו בלשון הלכה ודין (שמדברי קבלה לא ילפינו), אלא בסגנון של סיפור דברים וגילוי מילתא בעלמא.

ועוד להעיר שמדרש תהלים מסיים במעשה רב: "אמר דוד כו'". ומה שלא הובא זה במדרש הגדול — הרי כו"כ מדרשי חז"ל שלא הביאום.

יז. והנה, נתבאר לעיל¹¹⁴ שבקשת דוד היתה שגם לעתיד לבוא יהי' (לא רק אחד מבניי, אלא) רועה ישראל (נוסף על הענין ד"נשיא", כמ"ש¹¹⁵ "ודוד עבדי (משיח) נשיא להם לעולם"), שענינו להשפיע לבניי באופן פנימי¹¹⁶.

והענין בזה — שאע"פ שלעתיד לבוא נאמר¹¹⁷ "ולא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי", הרי זה רק בנוגע לידיעת העצמות ("אותי"), שבזה יהיו כולם שוים, אבל בנוגע להבנה והשגה בענינים הקשורים עם סדר השתלשלות [שהרי גם לעת"ל יהי' סדר השתלשלות של עשר ספירות כו', אם כי באופן אחר כו'], הנה על זה יהי' צורך בתורתו של משיח שילמד את כל העם [ומשמעות הדברים שגם אז יהי' סדר הלימוד של רב ותלמידים כמו בשיבות], כל אחד לפי ערכו. וכהסיפור הידוע¹¹⁸ שא' החסידים אמר פעם להר"א מהאמיל, שמה שהוא לוקח בכוסית קטנה ("קעלישיקל"), לוקח ר"א בכלים גדולים ("קאטקעס"), כיון שכל אחד לוקח לפי ערכו.

ויש לקשר זה גם עם ל"ג בעומר, וכן עם פסח שני, וכפי שיתבאר לקמן¹¹⁹.

* * *

יח. בהמשך להמדובר לעיל (סי"ג) בפירוש רש"י ש"גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא לפיכך בא עליהם בגזירה אני ה' אלקיכם וכו'" — הנה מכאן רואים (בניגוד לאלו שטוענים להיפך) שתורת אמת מזהירה ומבהירה מלכתחילה אפילו אודות דבר שיקרה לאחרי אלפי שנים, בימי עזרא!

וכמבואר בפרטיות יותר בתו"כ: "וכן מלאכי (זה עזרא¹²⁰) אמר

תורה" (כמו "אם אין דרך ארץ אין תורה")⁸⁹, ומדוע מתחיל ב"קמח", "אם אין קמח אין תורה", שמשמעותו שהוא העיקר.

[ושאלה זו היא גם לפי דברי המפרשים הנ"ל, שתחילה מתייחסת המשנה לרוב בניי שעיקר עסקם בדרך ארץ, שגם אצלם צ"ל ענין התורה, כיון ש"אם אין תורה אין דרך ארץ" — שהרי עפ"ז צריך לומר שגם בבבא "אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח", מתייחסת המשנה תחילה לרוב בניי, וכיון שאצל רוב בניי ישנו בעיקר ענין הקמח, ולכן אומרים להם שצ"ל גם ענין התורה — הוצרך התנא להקדים "אם אין תורה אין קמח", כמו בבבא "אם אין תורה אין דרך ארץ"].

גם צריך להבין מהו דיוק הלשון "קמח"⁸³ — הרי קמח הוא רק ממוצע ("ניט אהער און ניט אהיין") בין חטים (או שעורים) ללחם, ואינו ענין בפני עצמו, שהרי אינו דבר המוכן וראוי לאכילה, ולכאורה הי' מתאים יותר לומר לשון פרנסה וכיו"ב.

טו. ויובן בהקדם שיש לקשר ענין זה⁹⁰ עם המזמור⁹¹ "למנצח לדוד להזכיר" שאומרים בשיעור תהלים היומי — כמבואר במדרש תהלים שענין זה בא בהמשך למ"ש בסוף המזמור שלפניו:

"למה הי' דוד דומה, למלך שהי' לו צאן וכו' לאחר זמן כנס את הצאן ובנה את הדיר, ולרועה לא הזכיר, אמר הרועה, הרי הצאן מכונסות והדיר בנוי, ואני איני נזכר, כך אמר דוד למעלה מן הפרשה, כיו"א אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה, הרי הדיר בנוי, וישבו שם וירשוה וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה, הרי הצאן מכונסות, אמר הרועה ואני איני נזכר, לכך נאמר למנצח לדוד להזכיר".

ועל זה אמר לו הקב"ה, שרוצה שיזכיר אותו, "שנאמר⁹³ זכרו נפלאותיו אשר עשה, זכרו נפלאותיו שעושה עמכם בכל עת, ולא עשה עמכם .. אלא בשביל שיהיו מזכירים נפלאותיו, אמר דוד, א"כ אני מזכירו, למנצח לדוד להזכיר אלקים להצילני".

וכאן רואים חידוש נפלא ("א' געוואלדיקער אויפטו") — שכל ענין הנס הוא בכדי שיהודי יאמר הלל!

89) להעיר גם מלקוטי לוי"צ לזח"ג ס"ע רג ואילך. פרשתנו ס"ע רצב. שהתחילו לומר ב"א ניסן השתא, ע"פ המנהג המקובל מהבעש"ט לומר בכל יום הקאפיטל

90) בהנחה שתח"י לא נתפרש קשר תהלים המתאים לשנות חייו (ראה סה"מ י"א ניסן בתחלתו).

92) שם סט בסופו.

93) שם קה, ה.

91) תהלים ע בתחלתו. — הקאפיטל

114) שיחת ש"פ שמיני ס"ו... (לעיל ע'...).

115) יחזקאל לז, כה.

116) ראה תו"א מקץ לג, ד. ובכ"מ.

117) ירמי' לא, לג.

118) סה"ש תש"א ע' 37.

119) כנראה שלא הגיע לידנו (המו"ק).

120) מגילה טו, א.

וע"ד משנ"ת במכתב הכללי⁹⁴ בנוגע לאמירת ברכה — שהאכילה נעשית טפל לגבי אמירת הברכה שהיא העיקר:

בנוגע לברכת הנהנין (ועד"ז ברכת המצוות, שגם היא בכלל ברכת הנהנין, שהרי ההנאה הגדולה ביותר היא שביכלתו לקיים מצוה. ובמכ"ש וק"ו: אם צריך לברך על שתיית מעט מים, עאכו"כ שצריך לברך על כך ש"קדשנו בצמצותיו וצוננו") — הנה בפשטות העיקר היא הנאת האדם, אלא כיון ש"אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה", דחשיב "כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר⁹⁵ לה' הארץ ומלואה"⁹⁶, הנה כדי שיוכל ליהנות, לכן מברך לפני שנהנה, ועאכו"כ לאחר שנהנה⁹⁷.

אבל ישנו אופן נעלה יותר — שהעיקר היא (לא הנאת האדם, כי אם) אמירת הברכה, אלא שבשביל זה צריך ליהנות מעניני עוה"ז, כדי שיוכל לברך עליהם.

וע"ד שמצינו בענין "חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום"⁹⁸, שבהם נכללים י"ח ברכות דשמו"ע ג"פ, שכיון שבשבת חסר במספר ח"י ברכות, שהרי יש רק שלש לפני' ושלש לאחר' ואחת באמצע, צריך להשלים את מאה הברכות ע"י אכילת פירות וכיו"ב⁹⁹ — הרי העיקר בזה הוא אמירת עוד ברכות, אלא בכדי שלא תהי' ברכה לבטלה, צריך לאכול הפרי וכיו"ב, ואכילה כזו היא טפלה לגבי העיקר — אמירת הברכה¹⁰⁰.

ועד"ז בנוגע לנס — שהסיבה לכך שהקב"ה עושה נס היא "בשביל שיהיו מזכירים נפלאותיו", שיהודי יהלל את הקב"ה ויאמר "הודו לה"¹⁰¹. ובזה רואים גודל מעלתו של יהודי:

בפשטות ענינו של נס הוא — להורות גדלותו של הקב"ה שביכלתו לעשות נס, ועד לנס גדול, כמו הנס של יצי"מ, שעז"נ בהתחלת עשה"ד: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"⁷², ולא אמר שעשיתי שמים וארץ (כקושיית הראב"ע שהובאה בחסידות¹⁰¹), בגלל שדוקא ענין של נס מורה על גדולתו של הקב"ה.

ואילו במדרש תהלים כאן מבאר, שכל ענין הנס הוא כדי שיהודי יזכיר נפלאותיו של הקב"ה ע"י אמירת הלל, כמו בזכירת יצי"מ, כמ"ש "למען

(94) ד"א ניסן שנה זו ובהוספה לאח"ז (100) ועפ"ז ימתק ל' הרמב"ם (סוף הל' אג"ק חכ"ז ע' קכו).
 (95) תהלים כד, א.
 (96) ברכות לה, סע"א.
 (97) ראה גם אנציק' תלמודי ערך ברכות (101) ראה תו"מ סה"מ סיון ע' שח. וש"נ.
 (98) מנחות מג, ב.

תזכור את יום צאתך מארץ מצרים"¹⁰², "ולמען תספר באזני בנך גו"¹⁰³, שקשורה עם אמירת הלל, ובלשון הגמרא¹⁰⁴: "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא" (לקול המולת ההמון מהלל דומין כאילו הגיין מתבקעין).

וענין זה מדגיש עד כמה גדולה פעולתו של יהודי — שכדי שיאמר הלל, כדאי שהקב"ה יעשה נס!

טז. ועוד ענין בזה — בנוגע לחיוב דאמירת הלל¹⁰⁵:

יש פלוגתא אם אמירת הלל היא מן התורה או מדרבנן. ויש שמביאים רא' שהיא מן התורה¹⁰⁶ — מהפסוק¹⁰⁷ "השיר יהי' לכם כליל התקדש חג".

ואע"פ שפסוק זה הוא בדברי קבלה, ודברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן¹⁰⁸, וכש"כ שדברי קבלה אינם דברי תורה — הרי זהו רק גילוי מילתא.

וע"ד — ולא ממש — שמצינו¹⁰⁹ בנוגע ללימוד ש"אין נגיחה אלא בקרן", "שנאמר¹¹⁰ ויעש לו .. קרני ברזל ויאמר .. באלה תנגח גו"¹¹¹: "והאי מילף הוא (בתמי", הא לא גמרינן מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור, אלא) גילוי מילתא הוא" (דכל היכי דכתיב נגיחה בקרן הוא)¹¹¹.

ולהעיר מהכלל דאין למדים מקודם מ"ת¹¹², ואעפ"כ, במילתא דמסתברא וכיו"ב למדין¹¹³.

ויש לומר, שמדברי המדרש תהלים הנ"ל רא' נוספת לדברי האומרים שאמירת הלל היא מה"ת — כאמרו ד"נפלאותיו שעושה עמכם בכל עת (לאו דוקא יצי"מ) לא עשה כו' אלא בשביל שיהיו מזכירין נפלאותיו" (שבפשטות — הו"ע ההילול והשבח להקב"ה), וכאמור, שזהו רק גילוי מילתא (והטעם) דעשיית הנפלאות.

ומעלה יתרה בהראי' מכתוב זה לגבי פסוקי נ"ך המובאים במדרש

(102) פ' ראה טז, ג.
 (103) בא יו"ד, ב.
 (104) פסחים פה, סע"ב (ובפרש"י).
 (105) ראה אג"ק שם בהוספה לאח"ז (112) ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ח. ועוד.
 (113) ועפ"ז מבואר בכ"מ הא שלמדין ד"אין מערבין שמחה בשמחה" מהכתוב (ויצא כט, כז) "מלא שבוע זאת וגו'" (ירושלמי מו"ק פ"א ה"ז. וראה ש"ח כללים א, שכא. וש"נ) — אג"ק שם.
 (106) ראה הנסמן באג"ק שם.
 (107) ישע"י ל, כט.
 (108) חגיגה יו"ד, ב. ב"ק ב, ב. ועוד.
 (109) ב"ק שם (ובפרש"י).
 (110) מלכים"א כב, יא.